

**Ewa Pogorzala\***

**STATUS DYSCYPLINY  
„NAUKI O BEZPIECZEŃSTWIE” A WYZWANIA  
NAUCZANIA PRZEDMIOTÓW  
METODOLOGICZNYCH  
– WSTĘPNY ZARYS PROBLEMU**

**Streszczenie**

W opracowaniu podjęto próbę wskazania i zdiagnozowania wyzwań związanych z nauczaniem przedmiotów metodologicznych na kierunkach studiów przypisanych do dyscypliny „nauki o bezpieczeństwie” i odpowiedź na pytanie, czy ukształtował się kanon nauczania przedmiotów metodologicznych. Opracowanie ma charakter przyczynkowski, zawiera wstępną diagnozę problemu, aczkolwiek może stać się punktem wyjścia do zaplanowania i opracowania systematycznych badań w tym zakresie. Substrat źródłowy dostarczyły m.in. dane zawarte w systemie RAD-on oraz dostępna on-line dokumentacja studiów, jak również opracowania naukowe i podręczniki odnoszące się do teorii i metodologii nauk o bezpieczeństwie oraz statusu dyscypliny „nauki o bezpieczeństwie”. Główna teza artykułu zakłada, iż na zakres i zawartość przedmiotów metodologicznych wpływ ma kilka wstępnie zidentyfikowanych czynników: ogólne (związane z genezą dyscypliny, jej rozwojem w Polsce i na świecie, stopień absorpcji dorobku anglosaskiego, opracowanie i dostępność podręczników) oraz lokalne (geneza kierunku, przypisanie danego kierunku do dyscyplin, wykształcenie kadry, profil studiów).

**Słowa kluczowe:** bezpieczeństwo, nauki o bezpieczeństwie, metodologia badań bezpieczeństwa, dydaktyka

**Wstęp**

W opracowaniu podjęto próbę wskazania i zdiagnozowania wyzwań związanych z nauczaniem przedmiotów metodologicznych na kierunkach studiów przypisanych do dyscypliny „nauki o bezpieczeństwie”, w tym przede wszystkim jako dyscypliny wiodącej, i odpowiedź na pytanie, czy ukształtował się kanon nauczania przedmiotów metodologicz-

---

\* Akademia Zamojska, e-mail: ewapogorzala@interia.pl, ORCID: 0000-0003-4655-4415.

nych, w szczególności na kierunkach studiów o nazwie „Bezpieczeństwo narodowe”, i „Bezpieczeństwo wewnętrzne”. Jednym z zasadniczych wyzwań, z jednej strony, jest ogromne zróżnicowanie kierunków studiów zawierających w nazwie „bezpieczeństwo” w zakresie przypisania do dyscyplin naukowych, a także, z drugiej strony, wielość kierunków przypisanych do dyscypliny „nauki o bezpieczeństwie”, niekoniecznie już w samej nazwie kierunku studiów zawierających słowo „bezpieczeństwo”.

Opracowanie ma charakter przyczynkowski, zawiera wstępną diagnozę problemu, aczkolwiek może stać się punktem wyjścia do zaplanowania i opracowania systematycznych badań w tym zakresie. Substratu źródłowego dostarczyły m.in. dane zawarte w systemie RAD-on oraz dostępna *on-line* dokumentacja studiów, jak również opracowania naukowe i podręczniki odnoszące się do teorii i metodologii nauk o bezpieczeństwie oraz statusu dyscypliny „nauki o bezpieczeństwie”.

Główna teza artykułu zakłada, iż na zakres i zawartość przedmiotów metodologicznych wpływ ma kilka wstępnie zidentyfikowanych czynników: ogólne (związane z genezą dyscypliny, jej rozwojem w Polsce i na świecie, stopień absorpcji dorobku anglosaskiego, opracowanie i dostępność podręczników) oraz lokalne (geneza kierunku, przypisanie danego kierunku do dyscyplin, wykształcenie kadry, profil studiów).

### Nauki o bezpieczeństwie jako dyscyplina nauki

Podniesiony w tytule opracowania problem statusu dyscypliny odnosi się do kwestii statusu formalnego *versus* faktycznego stanu danego obszaru naukowej eksploracji, a więc innymi słowy, kto decyduje i na podstawie jakich kryteriów o wyodrębnieniu danej dyscypliny nauki i jej usytuowaniu względem pozostałych. W literaturze przedmiotu w odniesieniu do stanu czy statusu dyscypliny używa się takich określeń, jak: *in statu nascendi*, interdyscyplinary, multi- czy nawet transdyscyplinary.

Według L. Chojnowskiego interdyscyplinarne podejście do badań multidyscyplinarnego bezpieczeństwa wymaga usystematyzowania wiedzy wyjaśniającej ten obszar rzeczywistości, czyli wypracowania teorii bezpieczeństwa. Każda dziedzina nauki ma bowiem swój komponent teoretyczny. Mówienie jednak o teorii bezpieczeństwa jest jeszcze jego zdaniem przedwcześnie, gdyż ten stosunkowo nowy odrębny obszar nauki, najczęściej nazywany studiami nad bezpieczeństwem, nie jest usystematyzowany do tego stopnia, aby określić go mianem teorii. Wprawdzie podejmowane są próby budowy kompleksowej, zintegrowanej teorii bezpieczeństwa opartej na dorobku innych dyscyplin naukowych, jednak należy je traktować raczej jako ujęcia teoretyczne niż teorię bezpieczeń-

stwa<sup>1</sup>. W literaturze trwa również dyskusja odnośnie do metod badawczych<sup>2</sup>. Podejmując próbę oceny statusu dyscypliny, odwołać można się również do dorobku organizacyjno-dydaktycznego. T. Pawłuszko, analizując tradycje kształcenia akademickiego w naukach o bezpieczeństwie w Polsce, wyróżnił 3 grupy uczelni realizujących kierunki studiów związane bezpośrednio lub pośrednio z bezpieczeństwem, tj. uczelnie pod nadzorem MON, MSWiA i MNiSW (zob. tabela 1)<sup>3</sup>.

**Tabela 1. Tradycje kształcenia akademickiego w naukach o bezpieczeństwie w Polsce w ujęciu T. Pawłuszko**

|                           | <b>Uczelnie pod nadzorem MON</b>                               | <b>Uczelnie pod nadzorem MSWiA</b>                                                              | <b>Uczelnie pod nadzorem MNiSW</b>                                   |
|---------------------------|----------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------|
| <b>Tematyka</b>           | studia wojskowe o różnych specjalnościach, inżynieria wojskowa | studia prawnicze, wywiadowcze, inżynierii pożarnictwa, policyjne i administracji bezpieczeństwa | studia w dziedzinie prawa, zarządzania, politologii                  |
| <b>Profil kształcenia</b> | szkolenie kadry oficerskiej różnych rodzajów wojsk             | szkolenie kadr policji, służb specjalnych, straży pożarnej                                      | szkolenie w obszarach niemilitarnych systemów bezpieczeństwa państwa |

Źródło: T. Pawłuszko, *Nauki o bezpieczeństwie. Budowanie szkoły naukowej*, Kraków 2021, s. 142.

Z kolei pod względem formalnym nauki o bezpieczeństwie wyodrębnione zostały rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych jako jedna z dyscyplin w dziedzinie nauk społecznych<sup>4</sup>. W literaturze przedmiotu

<sup>1</sup> L. Chojnowski, *Bezpieczeństwo. Zarys teorii*, Słupsk 2015, s. 6.

<sup>2</sup> Zob. np.: A. Glen, *Model procesu poznania w naukach o bezpieczeństwie*, „Zeszyty Naukowe AON”, 2014, nr 4, s. 144–160; A. Wawrzusiszyn, *Metodologiczne konteksty badań bezpieczeństwa* [w:] *Bezpieczeństwo i edukacja w zmieniającej się rzeczywistości*, red. A. Wawrzusiszyn, J. Grzyb, Elk 2015, s. 78–91; J. Buczyński, *Teoria bezpieczeństwa: procedury i metody badawcze*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa”, 2011, nr 2, s. 53–63.

<sup>3</sup> T. Pawłuszko, *Nauki o bezpieczeństwie. Budowanie szkoły naukowej*, Kraków 2021, s. 142.

<sup>4</sup> Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (Dz.U. 2011, poz. 1065).

uznawano, że nauki o bezpieczeństwie stanowią w głównej mierze spuściznę nauk wojskowych oraz nauki o stosunkach międzynarodowych, ale podnoszono także problem, czy powinna to być dyscyplina czy raczej dziedzina naukowa grupująca nauki o bezpieczeństwie i jako taka powinna być wyodrębniona jako osobna dziedzina obok nauk społecznych, nie zaś jedna z dyscyplin w ramach nauk społecznych<sup>5</sup>. Zmiany te spowodowały intensywną dyskusję w środowisku naukowym dotyczącą statusu dyscypliny i zasadności wprowadzonych modyfikacji<sup>6</sup>. Istotna okazała się również kwestia stosunku do zachodnich studiów bezpieczeństwa (*security studies*)<sup>7</sup>, a w kontekście polskim także usytuowanie względem nauk o polityce (zob. tabela 2)<sup>8</sup>.

**Tabela 2. Zależności między nową klasyfikacją dziedzin i dyscyplin a wcześniej obowiązującym wykazem i systematyką OECD**

| Nowe dziedziny i dyscypliny       | Zakres nowych dyscyplin w odniesieniu do dotychczasowych dyscyplin (oraz dziedzin, w których nie wyodrębniono dyscyplin) | Dyscypliny w klasyfikacji OECD                       |
|-----------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------|
| 1                                 | 2                                                                                                                        | 3                                                    |
| <b>Dziedzina nauk społecznych</b> |                                                                                                                          |                                                      |
| nauki o bezpieczeństwie           | nauki o bezpieczeństwie, nauki o obronności                                                                              | nauki polityczne (w zakresie nauk o bezpieczeństwie) |

<sup>5</sup> W. Kitler, T. Kośmider, *Wstęp* [w:] *Metodologiczne i dydaktyczne aspekty bezpieczeństwa narodowego*, red. W. Kitler, T. Kośmider, Warszawa 2015, s. 7–8.

<sup>6</sup> Zob. np.: *W poszukiwaniu tożsamości nauk o bezpieczeństwie*, red. J. Piwowarski, J. Gierszewski, Warszawa 2018; A. Misiuk, *Nauki o bezpieczeństwie – geneza, istota i perspektywy*, „Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza”, 2018, vol. 50, nr 2, s. 16–26; M. Lutoński, *Idea wyodrębnienia dyscypliny naukowej „nauki o bezpieczeństwie” i jej konsekwencje*, „Historia i Polityka”, 2018, nr 25, s. 9–22, DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/HiP.2018.019>; T. Pawłuszko, *op.cit.*; W. Kitler, *Transdyscyplinarność badań w naukach o bezpieczeństwie i w naukach o obronności* [w:] *Metodologiczne i dydaktyczne aspekty bezpieczeństwa...*, s. 159–177.

<sup>7</sup> R. Wróblewski, *Od nauk wojskowych do nauk o bezpieczeństwie* [w:] *Metodologiczne i dydaktyczne aspekty bezpieczeństwa...*, s. 17 i nast. Przegląd perspektyw, teorii i koncepcji itd. w zakresie studiów bezpieczeństwa, zob. w szczególności: *Studia bezpieczeństwa*, red. P.D. Williams, Kraków 2012; także: J. Czaputowicz, *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Współczesne koncepcje*, Warszawa 2012; E. Nowak, M. Nowak, *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2015, rozdział 2: *Bezpieczeństwo narodowe w teoriach stosunków międzynarodowych*, s. 26–38.

<sup>8</sup> Zob. np.: A. Sekściński, *Bezpieczeństwo wewnętrzne w ujęciu teoretycznym. Geneza i współczesne rozumienie w naukach politycznych*, „Kwartalnik Naukowy OAP UW e-Politikon”, 2013, nr 6, s. 42–79.

| 1                                | 2                                                                                                                                                                                      | 3                                                       |
|----------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|
| nauki o polityce i administracji | nauki o polityce, nauki o polityce publicznej, nauki o administracji (z wyłączeniem zakresu dotyczącego prawa administracyjnego), nauki o zarządzaniu (dziedzina nauk humanistycznych) | nauki o polityce (z wyłączeniem nauk o bezpieczeństwie) |

Źródło: *Zależności między nową klasyfikacją dziedzin i dyscyplin a wcześniej obowiązującym wykazem i systematyką OECD*, Konstytucja dla Nauki, <https://konstytucjadlanauki.gov.pl> (15.11.2022).

A. Nyzio w opracowaniu dotyczącym nauk o bezpieczeństwie na polskich uniwersytetach publicznych przeanalizował specyfikę przekazywania treści z zakresu nauk o bezpieczeństwie jako dyscypliny naukowej *in statu nascendi*, aspirującej do bycia odpowiednikiem zachodnich *security studies*. Postawił on hipotezę, iż jedną z głównych barier rozwoju nauk o bezpieczeństwie w Polsce było anachroniczne definiowanie podstawowego przedmiotu ich zainteresowania, czyli bezpieczeństwa, i ujmowania go w sposób „wąski”. Zdaniem autora powstaniu kierunków studiów przekazujących treści z zakresu nauk o bezpieczeństwie nie towarzyszyła odpowiednio szeroka refleksja merytoryczna. W związku z tym miały one być może najmniej wyrazistą tożsamość spośród najpopularniejszych kierunków z dziedziny nauk społecznych. Z kolei postępująca instytucjonalizacja nauk o bezpieczeństwie, proces nazywany sekurytyzacją i swoista moda intelektualna stanowiły wielką szansę dla rozwoju tej dyscypliny, ale jednocześnie oznaczały szereg poważnych wyzwań, w tym przede wszystkim związanych z metodologią. Środowiska naukowe zajmujące się zagadnieniem bezpieczeństwa powinny były rozstrzygnąć kilka istotnych kwestii. Po pierwsze, konieczne było określenie, jak nauki o bezpieczeństwie sytuują się względem innych dyscyplin z dziedziny nauk społecznych. Po drugie, należało wprowadzić klarowną specyfikację treści przekazywanych w ramach kierunków bezpieczeństwo narodowe (BN) i bezpieczeństwo wewnętrzne (BW), rozstrzygając, czy koncentrować będą się na myśli politycznej, teorii bezpieczeństwa, filozofii, zagadnieniach normatywnych, czy też raczej na procedurach, służbach mundurowych i zarządzaniu kryzysowym<sup>9</sup>.

<sup>9</sup> A. Nyzio, *Nauki o bezpieczeństwie na polskich uniwersytetach publicznych. Rys historyczny i wybrane problemy metodologiczne* [w:] *Paradygmaty badań nad bezpie-*

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 8 sierpnia 2011 r. straciło moc 1 października 2018 r. Zastąpiło je rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych. Nauki o bezpieczeństwie wymienione zostały w dziedzinie nauk społecznych jako jedna z 11 dyscyplin<sup>10</sup>. Natomiast na mocy rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z 11 października 2022 r. dwunastą dyscypliną w dziedzinie nauk społecznych stały się stosunki międzynarodowe<sup>11</sup>. Można zaryzykować tezę, iż takie rozwiązanie formalne pogłębi problemy z określeniem tożsamości dyscypliny nauki o bezpieczeństwie i jeszcze bardziej zróżnicuje kierunki studiów związane z bezpieczeństwem.

### **Kierunki studiów przypisane do dyscypliny „nauki o bezpieczeństwie”**

Na dzień 31 stycznia 2022 r. z zestawienia z bazy RAD-on (źródło raportów, analiz i danych o szkolnictwie wyższym i nauce w Polsce) do zapytania o kierunki studiów przypisane do dyscypliny „nauki o bezpieczeństwie” wygenerowano 494 pozycje, w tym 455 o statusie prowadzone (pozostałe to zlikwidowane lub wygaszane), w tym osobno wykazywane są studia licencjackie/magisterskie, stacjonarne/niestacjonarne, profil ogólnoakademicki/praktyczny, nawet jeśli prowadzone są przez tę samą jednostkę<sup>12</sup>. Po ograniczeniu wyników do kierunku studiów Bezpieczeństwo narodowe baza wykazywała 99 wpisów, w tym 38 profil

---

*czeństwem, Infrastruktura krytyczna w procesie zarządzania w sytuacjach kryzysowych*, t. 3, red. A. Gałęcki, A. Kurkiewicz, S. Mikołajczak, Poznań 2014, s. 25.

<sup>10</sup> Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (Dz.U. 2018, poz. 1818). Do nauk społecznych zaliczono następujące dyscypliny: 1) ekonomia i finanse, 2) geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, 3) nauki o bezpieczeństwie, 4) nauki o komunikacji społecznej i mediach, 5) nauki o polityce i administracji, 6) nauki o zarządzaniu i jakości, 7) nauki prawne, 8) nauki socjologiczne, 9) pedagogika, 10) prawo kanoniczne, 11) psychologia.

<sup>11</sup> Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 października 2022 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (Dz.U. 2022, poz. 2202).

<sup>12</sup> *Studia prowadzone na określonym kierunku*, RAD-ON, <https://radon.nauka.gov.pl> (31.01.2022). Wykaz zawiera publiczne dane kierunków studiów prowadzonych przez instytucje systemu szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce. Dane pochodzą ze zintegrowanej sieci informacji o nauce i szkolnictwie wyższym POL-on i są aktualizowane raz dziennie (w nocy) – prezentowany jest stan danych POL-on z dnia poprzedniego. Podstawa prawna: Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2021, poz. 478).

ogólnoakademicki oraz 63 – profil praktyczny. Z kolei po wskazaniu kierunku Bezpieczeństwo wewnętrzne – analogicznie – 129 ogółem, profil ogólnoakademicki – 33 i profil praktyczny – 96. Interesującą wydaje się kwestia, czy wszystkie kierunki studiów o nazwie Bezpieczeństwo narodowe czy Bezpieczeństwo wewnętrzne zostały przypisane do dyscypliny „nauki o bezpieczeństwie” jako dyscypliny wiodącej, a także, jakie są wartości wskaźnika procentowego wskazywanego przy tej dyscyplinie. Należy bowiem mieć na względzie, że dany kierunek studiów może być przypisany: 1) do jednej dyscypliny lub 2) do kilku dyscyplin ze wskazaniem dyscypliny wiodącej. Przypisanie do dyscypliny naukowej określane jest w procentach i może się wahać od 100% do 1%. „Nauki o bezpieczeństwie” wskazane mogą być jako wiodąca lub dodatkowa/jedna z dodatkowych dyscyplin obok innej dyscypliny wiodącej. Uzyskanie danych dotyczących procentowego przypisania poszczególnych kierunków studiów wymagałoby dalszych szczegółowych analiz, w tym, czy wszystkie kierunki studiów zawierające w nazwie „bezpieczeństwo” przypisane są do dyscypliny wiodącej „nauki o bezpieczeństwie”, a jeśli nie – to do jakiej.

**Tabela 3. Kierunki studiów ze wskazaniem „nauk o bezpieczeństwie” jako wiodącej dyscypliny lub jednej z dyscyplin (z udziałem od 100% do 1%) według bazy ROD-on na dzień 31.01.2022 r. (układ alfabetyczny wg nazwy kierunku studiów)**

| Nazwa kierunku studiów                    | Liczba* | Nazwa kierunku studiów                     | Liczba* | Nazwa kierunku studiów                   | Liczba* |
|-------------------------------------------|---------|--------------------------------------------|---------|------------------------------------------|---------|
| 1                                         | 2       | 3                                          | 4       | 5                                        | 6       |
| Administracja                             | 16      | Energetyka                                 | 1       | Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna | 2       |
| Administracja i bezpieczeństwo wewnętrzne | 2       | European studies                           | 1       | Penitencjarystyka                        | 1       |
| Amerykanistyka                            | 1       | Europeistyka                               | 5       | Politologia                              | 5       |
| Analityka bezpieczeństwa                  | 1       | Europeistyka – studia europejskie          | 1       | Prawo                                    | 2       |
| Analityka i zarządzanie publiczne         | 1       | Geografia wojskowa i zarządzanie kryzysowe | 1       | Psychologia                              | 7       |
| Analityka kryminalistyczna i sądowa       | 1       | Geopolityka i studia strategiczne          | 2       | Ratownictwo medyczne                     | 1       |
| Automatyka i robotyka                     | 1       | Gospodarka i administracja publiczna       | 1       | Resocjalizacja                           | 1       |
| Bezpieczeństwo                            | 1       | Gospodarka i zarządzanie publiczne         | 2       | Socjologia                               | 1       |

| 1                                                   | 2   | 3                                             | 4  | 5                                                  | 6  |
|-----------------------------------------------------|-----|-----------------------------------------------|----|----------------------------------------------------|----|
| Bezpieczeństwo i higiena pracy                      | 9   | Graduate programme in international relations | 1  | Socjologia grup dyspozycyjnych                     | 2  |
| Bezpieczeństwo informacyjne                         | 3   | Historia                                      | 1  | Stosunki międzynarodowe                            | 12 |
| Bezpieczeństwo informacyjne i cyberbezpieczeństwo   | 2   | Humanitarian action                           | 1  | Stosunki transgraniczne                            | 1  |
| Bezpieczeństwo i prawo                              | 2   | Informatyka                                   | 3  | Studia azjatyckie                                  | 2  |
| Bezpieczeństwo i systemy ochrony                    | 1   | Interdyscyplinarne studia strategiczne        | 1  | Studia euroazjatyckie                              | 1  |
| Bezpieczeństwo międzynarodowe                       | 2   | International politics and diplomacy          | 1  | Studia nad wojną i wojskowością                    | 2  |
| Bezpieczeństwo międzynarodowe i dyplomacja          | 2   | Inżynieria bezpieczeństwa                     | 17 | Studia skandynawskie                               | 1  |
| Bezpieczeństwo morskie                              | 1   | Inżynieria cyberprzestrzeni                   | 1  | Studia wschodnie                                   | 1  |
| Bezpieczeństwo morskie państwa                      | 1   | Komunikacja cyfrowa                           | 1  | Systemy informacyjne w bezpieczeństwie             | 3  |
| Bezpieczeństwo narodowe                             | 99  | Kryminalistyka i systemy bezpieczeństwa       | 1  | Taniec                                             | 1  |
| Bezpieczeństwo państwa                              | 4   | Kryminalistyka z kryminologią                 | 1  | Technologie kosmiczne i satelitarne                | 1  |
| Bezpieczeństwo publiczne                            | 2   | Kryminologia                                  | 19 | Transport                                          | 1  |
| Bezpieczeństwo transgraniczne                       | 1   | Kryminologia stosowana                        | 1  | Turystyka i rekreacja                              | 1  |
| Bezpieczeństwo w biznesie                           | 1   | Logistyka                                     | 9  | Undergraduate programme in international relations | 1  |
| Bezpieczeństwo w biznesie i administracji           | 1   | Logistyka ekonomiczna                         | 1  | Wojskoznawstwo                                     | 3  |
| Bezpieczeństwo wewnętrzne                           | 129 | Logistyka w biznesie                          | 1  | Zarządzanie                                        | 6  |
| Bezpieczeństwo wewnętrzne z administracją publiczną | 1   | Mechanika i budowa maszyn                     | 1  | Zarządzanie bezpieczeństwem narodowym              | 1  |
| Bezpieczeństwo w transporcie, spedycji i logistyce  | 1   | Mechatronika                                  | 1  | Zarządzanie i dowodzenie                           | 1  |

| 1                                      | 2 | 3                                   | 4 | 5                                             | 6          |
|----------------------------------------|---|-------------------------------------|---|-----------------------------------------------|------------|
| Bezpieczeństwo zdrowotne               | 5 | Mikrobiologia                       | 1 | Zarządzanie kryzysowe w środowisku            | 1          |
| Biologia                               | 1 | Nauka o policji                     | 1 | Zarządzanie w służbach społecznych            | 1          |
| Biologia kryminalistyczna              | 1 | Nowe media w komunikacji            | 1 | Zarządzenie w turystyce i sporcie             | 1          |
| Dowodzenie                             | 2 | Obronność                           | 2 | Zdrowie publiczne                             | 1          |
| Dziennikarstwo i komunikacja społeczna | 1 | Obronność i bezpieczeństwo narodowe | 1 | Zintegrowany system bezpieczeństwa narodowego | 1          |
| Edukacja techniczno-informatyczna      | 1 | Obronność państwa                   | 2 | <b>Ogółem</b>                                 | <b>455</b> |
| Ekonomia menedżerska                   | 1 | Pedagogika                          | 7 |                                               |            |

\* odrębnie liczone studia pierwszego i drugiego stopnia oraz odrębnie profil praktyczny i profil ogólnoakademicki, nawet jeśli prowadzone są w tej samej jednostce

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Studia prowadzone na określonym kierunku*, RAD-ON, <https://radon.nauka.gov.pl> (31.01.2022).

## Przedmioty metodologiczne

Głównym celem opracowania jest próba identyfikacji głównych wyzwań związanych z nauczaniem przedmiotów metodologicznych na kierunkach studiów przypisanych do dyscypliny „nauki o bezpieczeństwie”. Przy czym wskaźnik ten wahać się może od 100% do zaledwie kilku procent, jeśli jest to dyscyplina dodatkowa. Zasadne i uprawnione wydaje się więc podjęcie refleksji nad tym, na jakich kierunkach, w jakim zakresie i jakie zagadnienia programowe dotyczą metodologii nauk o bezpieczeństwie. Czy w przypadku kierunków studiów zawierających w nazwie „bezpieczeństwo” nauki o bezpieczeństwie są dyscypliną wiodącą i czy w związku z tym przedmioty metodologiczne *expressis verbis* odnoszą się do metodologii tej dyscypliny czy wiodących podręczników. Podejmując próbę wstępnej diagnozy czynników warunkujących i wpływających na dobór treści programowych oraz sposoby realizacji przedmiotów, które na potrzeby opracowania określono mianem przedmiotów metodologicznych, wskazać można m.in. na formalne regulacje dotyczące dyscypliny „nauki o bezpieczeństwie” oraz genezę i stan rozwoju tej dyscypliny w Polsce, ale także lokalne – związane z danym kierunkiem studiów na konkretnej uczelni (okoliczności utworzenia kierunku, w ramach jakiej jednostki, poprzednie lub współistniejące kierunki studiów, profil naukowy i dydaktyczny kadry, poziom i profil studiów – I czy II stopnia, profil ogólnoakademicki czy praktyczny itp.). Nie został bowiem ustalo-

ny kanon w postaci treści programowych jako wytyczna odgórna do realizacji w zakresie metodologii badań na wzór wcześniejszych standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków studiów. W tabeli 4 zaprezentowano fragment z załącznika do rozporządzenia z 2007 r. w odniesieniu do kierunków studiów odpowiednio – Bezpieczeństwo narodowe i Bezpieczeństwo wewnętrzne. Zwraca uwagę rozróżnienie na: metodologia badań bezpieczeństwa – w przypadku kierunku Bezpieczeństwo narodowe, oraz metodologia badań nad bezpieczeństwem – w przypadku kierunku Bezpieczeństwo wewnętrzne.

**Tabela 4. Porównanie standardów kształcenia dla kierunków studiów Bezpieczeństwo narodowe i Bezpieczeństwo wewnętrzne według rozporządzenia z 2007 r.**

| <b>ZALĄCZNIK nr 10</b><br><b>Standardy kształcenia dla kierunku studiów: Bezpieczeństwo narodowe</b><br><b>STUDIA DRUGIEGO STOPNIA</b><br><b>3. TREŚCI I EFEKTY KSZTAŁCENIA</b><br><b>B. GRUPA TREŚCI KIERUNKOWYCH</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | <b>ZALĄCZNIK nr 11</b><br><b>Standardy kształcenia dla kierunku studiów: Bezpieczeństwo wewnętrzne</b><br><b>STUDIA DRUGIEGO STOPNIA</b><br><b>3. TREŚCI I EFEKTY KSZTAŁCENIA</b><br><b>B. GRUPA TREŚCI KIERUNKOWYCH</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>6. Kształcenie w zakresie metodologii badań bezpieczeństwa</b><br><b>Treści kształcenia:</b> Nauka i wiedza naukowa. Prawa nauki i teorie naukowe. Podstawy badań naukowych. Problemy badawcze i cele badań. Teren badań. Założenia i ograniczenia badawcze. Bezpieczeństwo jako dziedzina badań naukowych. Metodologiczne uwarunkowania badań nad bezpieczeństwem. Metody politologiczne i socjologiczne w badaniach nad bezpieczeństwem. Metody z zakresu organizacji i zarządzania w badaniach nad bezpieczeństwem. Metody historyczne i ekonomiczne w badaniach nad bezpieczeństwem. Metody empiryczne i formalne w badaniach nad bezpieczeństwem. Złożoność i wielowymiarowość badań nad bezpieczeństwem.<br><b>Efekty kształcenia</b> – umiejętności i kompetencje: poszukiwania, opisywania i opracowywania źródeł w procesie badania bezpieczeństwa; korzystania z modeli i metod badań nad bezpieczeństwem; kształtowania i rozwijania własnego warsztatu badawczego. | <b>8. Kształcenie w zakresie metodologii badań nad bezpieczeństwem</b><br><b>Treści kształcenia:</b> Nauka a wiedza. Prawa i teorie naukowe. Założenia i ograniczenia badawcze. Bezpieczeństwo jako dziedzina badań naukowych. Metodologiczne uwarunkowania badań nad bezpieczeństwem. Metody badań. Złożoność i wielowymiarowość badań nad bezpieczeństwem. Opracowywanie i wykorzystywanie wyników badań.<br><b>Efekty kształcenia</b> – umiejętności i kompetencje: rozumienia bezpieczeństwa jako wieloaspektowego obszaru badawczego; poszukiwania, opisywania i opracowywania źródeł w procesie badań nad bezpieczeństwem; korzystania z modeli i metod badań nad bezpieczeństwem; kształtowania i rozwijania własnego warsztatu badawczego. |

Źródło: Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki (Dz.U. 2017, nr 164 poz. 1166). ZALĄCZNIK nr 10: Standardy kształcenia dla kierunku studiów: Bezpieczeństwo narodowe; ZALĄCZNIK nr 11: Standardy kształcenia dla kierunku studiów: Bezpieczeństwo wewnętrzne.

W ramach planowanej reformy nauki i szkolnictwa wyższego projekt ustawy z 2010 r. przewidywał zwiększenie autonomii programowej uczelni. Rozporządzenie o standardach kształcenia, w którym to minister definiował proces kształcenia dla zamkniętej listy kierunków studiów, utracić miało moc obowiązującą. Podstawowe jednostki organizacyjne uczelni miały określać nowe kierunki studiów. Kierunek studiów miał być zdefiniowany przez program kształcenia, który miał zawierać opis założonych efektów kształcenia oraz opis procesu kształcenia prowadzącego do osiągnięcia tych efektów. Efekty kształcenia dla danego kierunku studiów powinny być zgodne z opisem efektów kształcenia dla odpowiednich obszarów kształcenia, wydanych w drodze rozporządzenia ministra. Zamierzano także opracować wzorcowe opisy efektów kształcenia dla kierunków studiów, które uczelnia, przygotowując program studiów, mogła wykorzystać albo musiała sporządzić autorski opis efektów. Opis efektów kształcenia musiał być zgodny z ogólnymi zasadami wynikającymi z krajowych ram kwalifikacji, a te zgodne z europejskimi ramami kwalifikacji, czyli systemem wzajemnego odnoszenia do siebie kwalifikacji pozyskiwanych w systemach edukacji i szkoleń krajów członkowskich Unii Europejskiej<sup>13</sup>. Nowe zasady i zmiany wprowadzane w kolejnych latach, w tym przede wszystkim podział na profil ogólnoakademicki i praktyczny studiów, wymagały od uczelni podjęcia szeregu działań koncepcyjno-programowych związanych z programami kształcenia, dokumentacją, określeniem treści kształcenia itd.<sup>14</sup> Zmiany te skutkują obecnie ogromnym zróżnicowaniem w zakresie nazw i treści programowych poszczególnych przedmiotów na kierunkach studiów. Bezpieczeństwo narodowe czy Bezpieczeństwo wewnętrzne, czy z drugiej strony patrząc – przypisanych do dyscypliny „nauki o bezpieczeństwie” jako dyscypliny wiodącej.

Przegląd dostępnych w Internecie kart przedmiotu wskazuje, że przedmioty metodologiczne o charakterze propedeutycznym nosić mogą nazwy: Wstęp do badań społecznych, Wstęp do badań bezpieczeństwa narodowego, Wstęp do badań bezpieczeństwa. Natomiast pełne kursy metodologiczne to przedmioty o nazwie: Metodologia badań bezpie-

<sup>13</sup> *Odpowiedź ministra nauki i szkolnictwa wyższego – z upoważnienia prezesa Rady Ministrów – na interpelację nr 18774 w sprawie standardów kształcenia na kierunku: bezpieczeństwo wewnętrzne*, Minister Barbara Kudrycka, Warszawa, dnia 10 listopada 2010 r., Sejm RP, <https://www.sejm.gov.pl> (15.11.2022); A. Kraśniewski, *Jak przygotowywać programy kształcenia zgodnie z wymaganiami Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego?*, Warszawa 2011.

<sup>14</sup> Por. np.: H. Chałupczak, *Bezpieczeństwo narodowe jako kierunek studiów (na przykładzie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Zamościu)*, „Facta Simonidis”, 2016, nr 1, s. 91–107.

czeństwa, Metodologia badań nad bezpieczeństwem, Metodologia badań nauk o bezpieczeństwie. Wskazać należy także przedmioty o charakterze komplementarnym, w tym przede wszystkim: Teoria bezpieczeństwa, Teorie bezpieczeństwa, Teorie w naukach o bezpieczeństwie, Teorie w badaniach nad bezpieczeństwem, Teorie w badaniach bezpieczeństwa. Z kolei struktura treści nauczania może obejmować zagadnienia z zakresu ogólnej metodologii nauk, filozofii nauki, metod i technik badawczych, etapów postępowania badawczego itd. Analogicznie proponowane podręczniki to ogólne opracowania z zakresu metodologii i filozofii nauki, metod ilościowych i jakościowych, *stricte* odnoszące się do metodologii nauk o bezpieczeństwie, ogólnie nauk społecznych czy innych dyscyplin nauk społecznych. Jednak przegląd dostępnych podręczników czy opracowań<sup>15</sup>, których tytuły zawierają odniesienia do metodologii bezpieczeństwa czy metod i technik badania bezpieczeństwa wskazują, że proporcjonalnie w zakresie treści dotyczą przede wszystkim ujęć definicyjnych samego bezpieczeństwa, czy też typologii i klasyfikacji bezpieczeństwa lub zagrożeń bezpieczeństwa, aniżeli *stricte* instrumentarium prowadzenia badań i konkretnych metod. W ostatnich latach obserwujemy w wydawanych podręcznikach więcej odniesień do metod badawczych, z podziałem na metody ilościowe i jakościowe, i tym samym recepcję na gruncie nauk o bezpieczeństwie metod badań społecznych.

## Zakończenie

W 2021 r. minęło 10 lat od zaliczenia nauk o bezpieczeństwie do dziedziny nauk społecznych zgodnie z klasyfikacją ministerialną. Już ponad dekada doświadczeń pozwala na podsumowania i wyciąganie wniosków oraz podejmowanie analiz i refleksji dotyczących statusu metodologicznego czy dorobku badawczego tej dyscypliny w Polsce<sup>16</sup>. Analiza danych z bazy RAD-on pozwala stwierdzić, iż w roku akademickim 2021/22 były to najczęściej kierunki o nazwie Bezpieczeństwo

<sup>15</sup> Zob. np.: T. Jemioło, A. Dawidczyk, *Wprowadzenie do metodologii badań bezpieczeństwa*, Warszawa 2008; B. Kuc, Z. Ściborek, *Zarys metodologii nauk o bezpieczeństwie*, Toruń 2018; A. Dawidczyk, J. Jurczak, P. Łuka, *Metody – techniki – narzędzia nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa 2019; J. Gierszewski, A. Pieczywok, *Metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa*, Warszawa 2020; B. Wiśniewski, *Praktyczne aspekty badań bezpieczeństwa*, Warszawa 2020; A. Dawidczyk, J. Jurczak, *Metodologia bezpieczeństwa w przykładach i zastosowaniach. Podręcznik akademicki*, Warszawa 2022.

<sup>16</sup> Por. np.: E. Pogorzała, *Międzynarodowa konferencja naukowa „Nauki o Bezpieczeństwie – dekada doświadczeń”*, *Akademia Sztuki Wojennej*, Warszawa, 9–10 listopada 2021 r., „Facta Simonidis”, 2021, nr 1, s. 317–322.

narodowe oraz Bezpieczeństwo wewnętrzne. W zakresie problemu podjętego w opracowaniu należy przyjąć, że nie dysponujemy jeszcze ugruntowanym kanonem nauczania przedmiotów metodologicznych z zakresu nauk o bezpieczeństwie realizowanych na kierunkach studiów przypisanych do tej dyscypliny jako wiodącej. Dalszych pogłębionych analiz ilościowych i jakościowych wymagałaby próba oceny spójności przypisania danego kierunku do dyscypliny nauki o bezpieczeństwie jako dyscypliny wiodącej i w dalszym etapie – efektów kształcenia i treści realizowanych w ramach przedmiotów metodologicznych, jak również stanu opracowania i zawartości podręczników do metodologii wykorzystywanych w ramach realizacji tych przedmiotów.

## Bibliografia

- Buczyński J., *Teoria bezpieczeństwa: procedury i metody badawcze*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa”, 2011, nr 2.
- Chałupczak H., *Bezpieczeństwo narodowe jako kierunek studiów (na przykładzie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Zamościu)*, „Facta Simonidis”, 2016, nr 1.
- Chojnowski L., *Bezpieczeństwo. Zarys teorii*, Słupsk 2015.
- Czaputowicz J., *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Współczesne koncepcje*, Warszawa 2012.
- Glen A., *Model procesu poznania w naukach o bezpieczeństwie*, „Zeszyty Naukowe AON”, 2014, nr 4.
- Kitler W., *Transdyscyplinarność badań w naukach o bezpieczeństwie i w naukach o obronności* [w]: *Metodologiczne i dydaktyczne aspekty bezpieczeństwa narodowego*, red. W. Kitler, T. Kośmider, Warszawa 2015, s. 159–177.
- Lutostański M., *Idea wyodrębnienia dyscypliny naukowej „nauki o bezpieczeństwie” i jej konsekwencje*, „Historia i Polityka”, 2018, nr 25.
- Metodologiczne i dydaktyczne aspekty bezpieczeństwa narodowego*, red. W. Kitler, T. Kośmider, Warszawa 2015.
- Misiuk A., *Nauki o bezpieczeństwie – geneza, istota i perspektywy*, „Bezpieczeństwo i Technika Pożarnicza”, 2018, vol. 50, nr 2.
- Nowak E., Nowak M., *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2015.
- Nyzio A., *Nauki o bezpieczeństwie na polskich uniwersytetach publicznych. Rys historyczny i wybrane problemy metodologiczne* [w:]: *Paradygmaty badań nad bezpieczeństwem, Infrastruktura krytyczna w procesie zarządzania w sytuacjach kryzysowych*, t. 3, red. A. Gałęcki, A. Kurkiewicz, S. Mikołajczak, Poznań 2014.
- Pawłuszko T., *Nauki o bezpieczeństwie. Budowanie szkoły naukowej*, Kraków 2021.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (Dz.U. 2011, poz. 1065).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (Dz.U. 2018, poz. 1818).

- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 11 października 2022 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (Dz.U. 2022, poz. 2202).
- Sekściński A., *Bezpieczeństwo wewnętrzne w ujęciu teoretycznym. Geneza i współczesne rozumienie w naukach politycznych*, „Kwartalnik Naukowy OAP UW e-Politikon”, 2013, nr 6.
- Sienkiewicz P., *Bariery metodologiczne w badaniach nad bezpieczeństwem narodowym* [w:] *Metodologiczne i dydaktyczne aspekty bezpieczeństwa narodowego*, red. W. Kitler, T. Kośmider, Warszawa 2015.
- Stańczyk J., *Istota współczesnego pojmowania bezpieczeństwa – zasadnicze tendencje*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego”, 2010/2011.
- Studia bezpieczeństwa*, red. P.D. Williams, Kraków 2012.
- W poszukiwaniu tożsamości nauk o bezpieczeństwa*, red. J. Piwowarski, J. Gierszewski, Warszawa 2018.
- Wawrzusiszyn A., *Metodologiczne konteksty badań bezpieczeństwa* [w:] *Bezpieczeństwo i edukacja w zmieniającej się rzeczywistości*, red. A. Wawrzusiszyn, J. Grzyb, Elk 2015.
- Wróblewski R., *Od nauk wojskowych do nauk o bezpieczeństwie* [w:] *Metodologiczne i dydaktyczne aspekty bezpieczeństwa narodowego*, red. W. Kitler, T. Kośmider, Warszawa 2015.

### **The status of the discipline of "security sciences" and the challenges of teaching methodological subjects – a preliminary overview of the problem**

#### **Abstract**

The study attempts to identify and diagnose the challenges of teaching methodological subjects in the fields of study assigned to the discipline "security science" and to answer the question whether a canon of teaching methodological subjects has been formed. The study is of a contributory nature and contains a preliminary diagnosis of the problem, although it may become a starting point for planning and developing systematic research in this area. The source substrate was provided, inter alia, by data contained in the RAD-on system and available on-line documentation of studies, as well as scientific studies and textbooks relating to the theory and methodology of security sciences and the status of the discipline 'security sciences'. The main thesis of the article assumes that the scope and content of the methodological subjects are influenced by several pre-identified factors: general (related to the genesis of the discipline, its development in Poland and worldwide, the degree of absorption of Anglosphere output, the development and availability of textbooks) and local (i.e. the genesis of the field of study, the assignment of a given field of study to disciplines, the education of staff, the profile of studies).

**Keywords:** security, security sciences, methodology of security research, didactics